

STANISŁAW SAREK

PRZEJMUJĄCA OPOWIEŚĆ ŚWIADKA OSTATNICH LAT ŻYCIA KS. ANTONIEGO SZYMAŃSKIEGO

Książd Antoni Szymański jest, owszem, kojarzony jako jeden z rektorów KUL, przez znawców zaś jako twórca lubelskiej szkoły katolickiej nauki społecznej, rzadziej już jako inicjator (1934), a także członek założyciel i pierwszy prezes (1934-1939) Towarzystwa Naukowego KUL. Ten ostatni fakt obliguje nas wszelako do ustawicznego przypominania postaci tego nietuzinkowego Uczzonego. Czynimy to również w tym numerze „Summariusm”, przedrukowując archiwalny artykuł biskupa Tomasza Wilczyńskiego, opisujący ostatnie lata życia ks. Antoniego Szymańskiego, spędzone w Bełżycach. Wpierw jednak kilka informacji biograficznych.

Antoni Szymański urodził się 27 października 1881 r. w Praszce k. Wielunia. Szkołę średnią ukończył w Częstochowie. W latach 1900-1904 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Diecezjalnym Seminarium Duchownym we Włocławku. Po święceniach kapłańskich (1904) kontynuował naukę w Katolickim Uniwersytecie w Louvain-la-Neuve (1905-1908), studiując filozofię i nauki społeczne. Tam też się doktoryzował na podstawie rozprawy *La démocratie chrétienne en France*. Potem przez dziesięć lat pracował w Diecezjalnym Seminarium Duchownym we Włocławku jako profesor filozofii i nauk społecznych. Współredagował też „Ateneum Kapłańskie”. W 1919 r. uzyskał habilitację na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Od 1918 r. był zatrudniony w KUL. Najpierw jako profesor nadzwyczajny, a od 1924 r. jako profesor zwyczajny. Wykładał na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, Wydziale Nauk Humanistycznych oraz Wydziale Prawa Kanonicznego. Pełnił funkcję dziekana (1920/1921) i prodziekana (1921/1922) Wydziału Prawa Kanonicznego, dziekana Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych (1931-1933), a także wicerektora (1922-1926) i wreszcie rektora KUL (1933-1942). Za jego kadencji KUL uzyskał pełne prawa państwowe.

Już na początku okupacji, bo 9 listopada 1939 r., został aresztowany i uwięziony na Zamku w Lublinie. Po zwolnieniu wyjechał do Bełżyc, skąd kierował

Uniwersytetem. Organizował też pomoc dla pracowników Uczelni i ich rodzin. Brał udział w tajnym nauczaniu w Lublinie oraz w Krężnicy Jarej, gdzie zostało przeniesione tajne lubelskie Seminarium Duchowne.

Jego zainteresowania skupiały się na katolickiej nauce społecznej, polityce ekonomicznej, filozofii i etyce. Opublikował m.in.: *Uświadomienie katolickie. Przegląd krytyczny literatury religijnokatolickiej* (Warszawa 1913), *Zagadnienia społeczne* (Włocławek 1916), *Bolszewizm* (Poznań 1921), *Ograniczenie urodzin i karalność przerywania ciąży* (Lublin 1930), *Spoleczne znaczenie rozwodów* (Lublin 1931), *O sprawiedliwości społecznej* (Lublin 1938). Poza tym publikował artykuły w „Ateneum Kapłańskim” i w „Prądzie”.

Był członkiem Międzynarodowego Związku Badań Społecznych w Malines, założycielem Towarzystwa Wiedzy Chrześcijańskiej w Lublinie, współtwórcą Związku Polskiej Inteligencji Katolickiej, redaktorem miesięcznika „Prąd”, prezesem Rady Społecznej przy Prymasie Polski (od 1933 r.), inicjatorem, a także członkiem założycielem i prezesem (1934-1939) Towarzystwa Naukowego KUL.

Zmarł 9 października 1942 r. w Bełżycach. Spoczywa w Lublinie na cmentarzu przy ul. Lipowej w jednym grobowcu z ks. Idzim Radziszewskim, założycielem KUL-u (zob. fotografię na s. 24). W 2022 r. przypada więc 80. rocznica Jego śmierci.

*

W ramach zainicjowanej w poprzednim tomie „Summarium” serii tekstów pod ogólnym tytułem „Nonagesima adveniens... Archivalia sociorum nostrorum parum divulgata”, nawiązującym do zbliżającej się (*adveniens*) 90. rocznicy (*nonagesima*) powstania Towarzystwa Naukowego KUL, która przypadnie w 2024 r., chcemy – zgodnie z zapowiedzią – zamieszczać głównie archiwalia związane z ciekawymi, a czasem mniej znanymi faktami z historii TN KUL.

W tym tomie prezentujemy tekst sprzed sześćdziesięciu laty, opublikowany w „Zeszytach Naukowych KUL” przez biskupa Tomasza Wilczyńskiego, wówczas ordynariusza warmińskiego, opisujący doprawdy przejmująco „ostatnie lata życia księdza Antoniego Szymańskiego – rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1939-1942)”, to znaczy od jego aresztowania 9 listopada 1939 r. do śmierci 9 października 1942 r. i dramatycznych okoliczności pogrzebu cztery dni później. Jest to opowieść bezpośredniego świadka wydarzeń, do których doszło w ciągu trzech lat w Bełżycach, gdzie ks. Tomasz Wilczyński był wtedy najpierw administratorem, a później proboszczem tamtejszej parafii Nawrócenia św. Pawła Apostoła, w której znalazł schronienie zwolniony z więzienia na Zamku lubelskim ks. Antoni Szymański, rektor KUL oraz inicjator, członek założyciel i pierwszy prezes TN KUL. Artykuł odsłania szczegóły z ostatnich lat życia ks. Antoniego Szymańskiego i przy okazji intrygująco go charakteryzuje.